

Ispitni katalog za državnu maturu
u školskoj godini 2012./2013.

ETIKA

Stručna radna skupina za izradbu ispitnih materijala iz Etike:

Milana Funduk, prof., Klasična gimnazija, Zagreb

Krešimir Gracin, prof., X. gimnazija „Ivan Supek“, Zagreb

dr. sc. Dijana Lozić Leko, Gimnazija A. G. Matoša, Zabok.

Sadržaj

Uvod	5
1. Područja ispitivanja	5
2. Obrazovni ishodi	6
2.1. Teorija	6
2.2. Etička argumentacija	7
3. Struktura ispita	8
4. Tehnički opis ispita	8
4.1. Trajanje ispita	8
4.2. Izgled ispita i način rješavanja	8
4.3. Pribor	9
5. Opis bodovanja	9
5.1. Vrednovanje prve ispitne cjeline	9
5.2. Vrednovanje druge ispitne cjeline	9
6. Primjeri zadataka s detaljnim pojašnjenjem	13
6.1. Primjer zadatka alternativnoga izbora	13
6.2. Primjer zadatka višestrukoga izbora	13
6.3. Primjer zadatka kratkoga odgovora	13
6.4. Primjer zadatka produženoga odgovora	14
6.5. Primjer eseja	16
7. Priprema za ispit	18

Uvod

Etika je na državnoj maturi izborni predmet.

Ispitni katalog za državnu maturu iz Etike temeljni je dokument ispita kojim se jasno opisuje što će se i kako ispitivati na državnoj maturi iz ovoga predmeta u školskoj godini 2012./2013.

Ispitni katalog sadrži sve potrebne informacije i detaljna pojašnjenja o obliku i sadržaju ispita. Njime se jasno određuje što se od pristupnika očekuje na ispitu.

Ispitni katalog usklađen je s odobrenim četverogodišnjim Nastavnim planom i programom¹ za Etiku u gimnazijama.

Ispitni katalog sadrži ova poglavlja:

1. Područja ispitivanja
2. Obrazovni ishodi
3. Struktura ispita
4. Tehnički opis ispita
5. Opis bodovanja
6. Primjeri zadataka s detaljnim pojašnjenjem
7. Priprema za ispit.

U prvome i drugome poglavlju čitatelj može naći odgovor na pitanje *što se ispituje*.

U prvome su poglavlju navedena područja ispitivanja, odnosno ključna znanja i sposobnosti iz ovoga predmeta koje se ispituju ovim ispitom.

U drugome je poglavlju, kroz konkretne opise onoga što pristupnik treba znati, razumjeti i moći učiniti, pojašnjen način na koji će se navedena znanja i sposobnosti provjeravati.

Treće, četvrto i peto poglavlje odgovaraju na pitanje *kako se ispituje*, a u njima je pojašnjena struktura i oblik ispita, vrste zadataka te način provedbe i vrjednovanja pojedinih zadataka i ispitnih cjelina.

U šestome su poglavlju primjeri zadataka s detaljnim pojašnjenjem.

Sedmo poglavlje odgovara na pitanje *kako se pripremiti za ispit*.

1. Područja ispitivanja

Ispitom iz Etike provjerava se u kojoj mjeri pristupnik zna, odnosno može:

- prepoznati i odrediti specifične etičke pojmove i pojmove srodnih disciplina (filozofska antropologija, politička, socijalna i filozofija prava, primijenjena etika), etička učenja (pojmove i koncepcije iz etičke tradicije), vrijednosne sustave, pojedine probleme koji ulaze u opseg etičkih rasprava te dvojbe i izabrane modele razrješavanja tih dvojbi
- na tekstu primijeniti izabrana činjenična i konceptualna znanja i argumentacije na konkretne probleme iz etike kao filozofske discipline i na etičke probleme srodnih područja obuhvaćenih Nastavnim planom i programom iz Etike (to uključuje razumijevanje pretpostavki različitih etičkih učenja i načela, njihovo sustavno izvođenje i analizu, uspoređivanje, kritičko prosuđivanje i vrjednovanje te primjenu ovih znanja na različita srodna područja kao izvorišta etičkih promišljanja, općenito razvijanje vlastitoga stajališta, obranu istoga i time dokaz ovladanosti osnovnim elementima argumentacije).

Sukladno tomu, ispit iz Etike sastoji se od dviju ispitnih cjelina.

Prvom se cjelinom ispituju **znanja o izabranim pojmovima, koncepcijama i problemima**, a drugom cjelinom **etička argumentacija** u eseju.

¹ Prosvjetni vjesnik, Nastavni plan za prirodoslovne gimnazije, Zagreb, 2003.

2. Obrazovni ishodi

U ovome su poglavlju za svako područje ispitivanja određeni obrazovni ishodi, odnosno konkretni opisi onoga što pristupnik mora znati, razumjeti i moći učiniti kako bi postigao uspjeh na ispitu.

2.1. Teorija

Poznavanje teorije podrazumijeva da pristupnik zna, odnosno može:

- odrediti temeljne pojmove iz područja filozofske etike:
 - praktička filozofija, etika, moral (subjektivni i objektivni), čudorednost, vrlina (krjepost), djelovanje, vrijednosti, volja, htijenje, moralni osjećaj, moralna dužnost, moralno iskustvo, moralna refleksija, osoba kao moralni subjekt, moralni identitet, moralna svijest, savjest, povrjeda savjesti, dostojanstvo, moralna načela, moralne norme, moralne vrijednosti, ideali, idoli, autonomija, heteronomija, legalitet, moralitet, legitimitet, slobodna volja, zlatno pravilo, najviše dobro, moralno dobro, moralno ispravno, moralno opravdanje, moralna odgovornost, moralno zlo, moralna krivnja
- objasniti različita etička uporišta i njihova načela:
 - deskriptivna etika, normativna etika, metaetika, teleološka etika, deontološka etika (etika trebanja, etika dužnosti), etički relativizam, etički univerzalizam, način utemeljenja vrijednosti (etički formalizam, sadržajno određenje vrijednosti), etika vrline, intelektualistička etika, eudaimonizam, hedonizam, utilitarizam, perfekcionizam, analitička filozofija jezika i problem utemeljenja pojma dobra, kognitivizam i nonkognitivizam, preskriptivizam, emotivizam, intuicionizam, etika diskursa, etika odgovornosti, etika vrijednosti (aksiologija)
- objasniti etičke teorije ovih autora:
 - Sokrat, Platon, Aristotel, Hume, Kant, Mill, Bentham, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche, Moore, von Wright, Habermas, Scheler, Rawls
- odrediti pojmove mitsko-religijskih izvora etike:
 - mit, religija, bogovi, heroji, idoli, vođe, žrtva, sudbina, imanencija dobra i zla, stradanje, hybris, kozmički poredak, kozmičke sile, antropomorfizam, Bog, božansko podrijetlo moralnoga zakona, dobro i zlo kao teološki pojmovi, objava, eshatologija, božja providnost, predestinacija, iskušenje, grijeh, oprost, ljubav, milosrđe, božja kazna, slobodna volja i ekumenizam
- prepoznati neke povijesne mitsko-religijske izvore i učenja:
 - mitove (npr., mit o Edipu, Prometeju, Faustu), bajke, religiozne mitove i legende (biblijski mit o Adamu i Evi, legende o Isusu Kristu, Buddhi), Sveto pismo
- odrediti osnovne postavke kršćanstva (katolicizam, pravoslavlje, protestantizam), židovstva, islama, hinduizma, budizma i konfucijanizma
- odrediti temeljne pojmove iz područja filozofijske antropologije:
 - čovjek, priroda, nastanak čovjeka, evolucionizam, darvinizam, kreacionizam, ljudska egzistencija, tehnika, tehnologija, tehnološki razvoj, antropocentrizam, biocentrizam, duh, život, duša, tijelo, osobnost, ljudska priroda (urođena, stečena), ljudska sloboda
- objasniti različita shvaćanja biti čovjeka, prirode, ljudske prirode, položaja i uloge čovjeka u prirodi, nastanka i razvoja čovjeka, njegova tehničkoga i tehnološkoga razvoja, odnosa prirode i duha, duše i tijela, slobode i nužnosti, razvoja moralne svijesti kroz učenja Aristotela, Augustina, Kanta, Descartesa,

Bacona, Hobbesa, Rousseaua, Schelera, poglavice plemena Seattle i Kohlberga

- odrediti izabrane pojmove iz područja primijenjene etike:
 - znanost, biotehnologija, kloniranje, genetičko inženjerstvo, genska manipulacija, genom, genetika, genska terapija, kvaliteta života, život (biološko-organska kategorija), zdravlje, bolest, ovisnost, biosfera, biosustav, biodiverzitet, vegetacija, ekologija, ekosustav, umjetna oplodnja in vivo/in vitro, pobačaj, doniranje i presađivanje organa, eugenika, trgovanje organima, palijativna medicina, autonomija bolesnika, pravo na život, eutanazija, dostojanstvo bolesnika, pokusi na ljudima, konzumerizam, paternalizam, kompetitivnost, progres znanosti, ravnopravnost spolova, kontrola rađanja, etički kodeksi i zakletve
- prepoznati i objasniti temeljne probleme:
 - ekoetike, etike zaštite okoliša, bioetike, etičkih aspekata biotehnologije, medicinske etike, profesionalnih etika, etika znanstveno-tehnološkoga razvoja, etičkih kodeksa i zakletvi kroz poznavanje teorija ili tekstova Hipokrata, Jonasa, Beauchampa itd.
- objasniti izabrane pojmove iz područja političke, socijalne i pravne filozofije:
 - ljudska zajednica, socijalne institucije (država, pravni, politički, ekonomski, klasni, obiteljski sustav), sukobi (vjerski, politički, moralni), opće dobro, pravednost (kao etički i politički pojam), socijalna jednakost, pojedinačni interes, socijalni egoizam, uzajamnost, sloboda, prirodno stanje, prirodno i pozitivno pravo, društveni ugovor, demokracija, snošljivost, pluralizam, moć, autoritet (racionalni, iracionalni), pravne norme, pravna

država, legitimnost, suverenost, narod, politički poredak, ljudska prava, politička jednakost, politička sloboda i odgovornost, svjetski mir, međunarodne organizacije i suradnja

- objasniti osnovne ideje grčkoga shvaćanja ljudske zajednice i pravednosti, zakona (*nomos*) i ljudske prirode (*physis*), odnosa etičkoga i političkoga te novovjekovne teorije narodnoga suvereniteta, prirodnih prava, jednakosti i slobode, teorije prirodnoga stanja i društvenoga ugovora te političke filozofije liberalizma, socijalizma, republikanizma, kršćanskoga socijalnoga nauka, moderne demokracije i ljudskih prava kroz učenja Platona, Aristotela, sofista, Machiavellia, Morusa, Hobbesa, Locke, Rousseaua, Bentham, Milla, Marxa, Habermasa i Rawlsa.

2.2. Etička argumentacija

Vještina etičke argumentacije podrazumijeva da pristupnik na tekstovima ili dijelovima etičkih rasprava zna, odnosno može:

- usporediti temeljne etičke pojmove unutar različitih etičkih učenja
- izvesti, opisati, poopćiti moralna načela nekih djelovanja, primijeniti različite etičke argumentacije, izvoditi vrijednosti prema kojima se neka (u tekstu opisana) djelovanja ostvaruju i podvrgi ih kritici, pronaći u tekstu i izvesti moguće etičke posljedice različitih vrijednosnih sudova
- argumentirano suprotstaviti i vrjednovati:
 - razloge moralnih sukoba na razini međuljudskih odnosa i individualnih moralnih dilema, različite sustave vrijednosti, sustave običajnosti i etičke sustave iz perspektive njihove praktičke funkcionalnosti

- rješavati moralne sukobe i dileme iz perspektive vlastitoga sustava vrijednosti ili nekoga zadanoga etičkoga modela
- vrjednovati različite modele moralnoga ponašanja
- prosuđivati različite etičke koncepcije (opće i primijenjene etike) iz aspekta njihova utemeljenja, kriterija važenja i uvjeta poopćavanja
- primjereno oprimeriti zadani tekst
- na primjeru objasniti različite razine moraliteta: moralno djelovanje, moralne prosudbe i etičku refleksiju.

3. Struktura ispita

Ispit iz Etike sastoji se od dviju ispitnih cjelina.

Prvom ispitnom cjelinom ispituju se znanja o izabranim pojmovima, koncepcijama i problemima, a drugom cjelinom ispituje se vještina argumentacije kroz analizu ponuđenoga teksta ili tekstova etičke problematike.

Ispit sadrži 26 zadataka, a ukupni broj bodova je 55.

Prva ispitna cjelina sastavljena je od 25 zadataka i donosi ukupno 25 bodova.

Tablica 1. prikazuje strukturu prve ispitne cjeline.

Tablica 1. Struktura prve ispitne cjeline

VRSTA ZADATAKA	BROJ ZADATAKA	BROJ BODOVA
Zadatci alternativnoga izbora	5	5
Zadatci višestrukoga izbora	10	10
Zadatci kratkoga odgovora	5	5
Zadatci produženoga odgovora	5	5

Drugu ispitnu cjelinu čini zadatak esejskoga tipa koji donosi ukupno 30 bodova.

Pristupnici trebaju sastaviti esej (između 500 i 600 riječi) na temelju ponuđenoga teksta ili tekstova.

Tekstovi mogu biti etički odlomci iz filozofijske literature ili nefilozofijski (književni, novinski ili sl.).

Tekstovi će biti popraćeni smjernicama za pisanje eseja.

Tablica 2. prikazuje strukturu druge ispitne cjeline.

Tablica 2. Struktura druge ispitne cjeline

VRSTA ZADATAKA	BROJ ZADATAKA	BROJ BODOVA
Zadatak esejskoga tipa	1	30

4. Tehnički opis ispita

4.1. Trajanje ispita

Ispit iz Etike je pisani i traje ukupno **120 minuta** bez stanke.

Pristupnik može sam rasporediti vrijeme rješavanja prvoga i drugoga dijela ispita.

Vremenik provedbe bit će objavljen u *Vodiču kroz ispite državne mature* te na mrežnim stranicama *Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja* (www.ncvvo.hr).

4.2. Izgled ispita i način rješavanja

Pristupnici dobivaju sigurnosnu vrećicu u kojoj su *dvije ispitne knjižice, list za koncept, list za odgovore i dva lista za ocjenjivače*.

Od pristupnika se očekuje da pažljivo pročitaju upute koje će slijediti tijekom rješavanja ispita i pisanja eseja.

Dodatno, uz svaku vrstu zadataka priložena je uputa za rješavanje. Čitanje ovih uputa je bitno jer je u njima naznačen i način obilježavanja točnih odgovora.

Zadatke zatvorenog tipa (alternativnoga i višestrukoga izbora) pristupnici rješavaju obilježavanjem slova točnoga odgovora među ponuđenima. Slova točnih odgovora obilježavaju se znakom X. Ako pristupnik obilježi više od jednoga odgovora za pojedini zadatak, taj će se zadatak bodovati s 0 (nula) bodova bez obzira na to što je među obilježenima i točan odgovor.

Zadatke otvorenoga tipa (kratkoga i produženoga odgovora) pristupnici rješavaju upisivanjem odgovora na predviđeno mjesto naznačeno u uputi za rješavanje.

Tijekom pisanja eseja pristupnici mogu rabiti list za koncept, ali na kraju moraju svoj esej čitko prepisati na list za čistopis.

4.3. Pribor

Tijekom pisanja ispita iz Etike dopušteno je rabiti kemijsku olovku plave ili crne boje.

5. Opis bodovanja

Ukupni broj bodova je **55**.

5.1. Vrijednovanje prve ispitne cjeline

Svaki točno obilježen odgovor na zadatak u prvoj ispitnoj cjelini donosi jedan bod. Uspješnim rješavanjem prve ispitne cjeline pristupnik može ostvariti maksimalno 25 bodova.

5.2. Vrijednovanje druge ispitne cjeline

Uspješno napisan esej u drugoj ispitnoj cjelini ukupno donosi 30 bodova.

Eseje pristupnika vrjednuju osposobljeni ocjenjivači prema jedinstvenoj ljestvici za procjenu.

U svakome eseju vrjednuje se:

- primjerena uporaba pojmova
- argumentacija
- primjerenost primjera i navoda
- kompozicija
- uporaba jezika².

Općenita ljestvica za vrjednovanje eseja prikazana je u tablici 3, a u nastavku kataloga nalazi se primjer eseja.

Svaki esej vrjednovat će barem dva ocjenjivača.

² Gramatičke pogreške ne će se negativno bodovati.

Tablica 3. Ljestvica za vrjednovanje eseja

PRIMJERENA UPORABA POJMOVA (razumijevanje 5 ključnih pojmova) <i>Svaki se pojam boduje zasebno prema priloženoj ljestvici.</i> <i>(Za ocjenjivače će biti navedeni primjeri za svaki od navedenih kriterija.)</i>	
Pristupnik u eseju uopće ne određuje tražene pojmove ili pokazuje neznanje i nerazumijevanje traženih pojmova kroz posve pogrešno određenje pojma.	0 bodova
Pristupnik u eseju pokazuje poznavanje pojma određujući ga (definicijom ili povezivanjem s osnovnom mišlju iz teksta), ali ga dalje ne pojašnjava ili je pojašnjenje posve ili djelomično pogrešno.	1 bod
Pristupnik u eseju pokazuje poznavanje pojma određujući ga (definicijom ili povezivanjem s osnovnom mišlju iz teksta), pojašnjava ga svojim riječima na način da se u njegovu objašnjenju ne može pronaći ništa što bi upućivalo na pogrešno razumijevanje pojma.	2 boda
ARGUMENTACIJA (razradba triju postavljenih problema) <i>Svaki se čimbenik argumentacije boduje zasebno prema priloženoj ljestvici.</i> <i>(Za ocjenjivače će biti navedeni primjeri za svaki od navedenih kriterija.)</i>	
Pristupnik u eseju uopće ne objašnjava zadane probleme.	0 bodova
Pristupnik u eseju nudi nedorečeno objašnjenje problema, ali ga dalje ne pojašnjava ili je pojašnjenje posve ili djelomično pogrešno.	1 bod
Pristupnik u eseju pojašnjava problem svojim riječima na način da se u njegovu objašnjenju ne može pronaći ništa što bi upućivalo na pogrešno razumijevanje problema, no objašnjenje ostaje na razini zadanih tekstova (argumenti izvedeni samo ponavljanjem dijelova ponuđenih tekstova).	2 boda
Pristupnik u eseju sustavno razrađuje problem odabranim argumentima (koji prelaze okvire onoga što je rečeno u samim tekstovima).	3 boda
PRIMJERENOST PRIMJERA I NAVODA (ocjenjuje se u cjelini)	
Primjera ili navoda u eseju nema ili su irelevantni za zadanu temu.	0 bodova
Primjeri ili navodi djelomično potkrjepljuju argumentaciju.	1 bod
Primjeri ili navodi primjereno potkrjepljuju argumentaciju.	2 boda

KOMPOZICIJA (POSTAVLJANJE PROBLEMA, RAZRADBA PROBLEMA, ZAKLJUČAK) <i>Svaki se element kompozicije boudje zasebno prema priloženoj ljestvici. (Nije nužno da se elementi u eseju pojavljuju navedenim redoslijedom.)</i>	
Postavljanje problema	
Pristupnik u potpunosti pogriješno razumije smjernice i temu eseja te na njih nije odgovorio.	0 bodova
Pristupnik uočava problem, ali je njegova formulacija pojednostavljena (nije na dovoljnoj razini općenitosti – banalizirana je, svodi razinu ponuđenih tekstova na razinu koja ne uključuje poznavanje tekstova, terminologije, koncepcija) ili je neprecizna (na previsokoj razini apstrakcije, postavlja problem preopćenito – ne vezuje ga uz ponuđene tekstove niti uz neku drugu koncepciju).	1 bod
Pristupnik uočava problem, njegova je formulacija precizna i primjerena zahtjevima eseja (smjernicama i temi), ukazuje na poznavanje terminologije i na razumijevanje zadanih tekstova i koncepcija te je određena svrha rasprave – u kojem će smjeru cijela daljnja rasprava ići.	2 boda
Razradba problema	
Pristupnikova razradba ne slijedi iz postavljenoga problema, zapada u protuslovlje, a ne primjećuje to u daljnjoj argumentaciji.	0 bodova
Pristupnikova razradba slijedi iz postavljenoga problema, ali je pojednostavljena (preuska) ili neprecizna (preširoka).	1 bod
Pristupnikova razradba slijedi iz postavljenoga problema, obuhvaća sve implikacije koje iz njega slijede (u skladu sa smjernicama za pisanje eseja).	2 boda
Zaključak	
Zaključka nema ili ne proizlazi iz razradbe postavljenoga problema.	0 bodova
Zaključak slijedi iz razradbe postavljenoga problema, ali je pojednostavljen i neprecizan.	1 bod
Zaključak slijedi iz razradbe postavljenoga problema, navedene su i objašnjene posljedice koje iz nje slijede. Pristupnik uzima u obzir sve ključne argumente iz razradbe te oblikuje svoj sud ili dvojbu.	2 boda

UPORABA JEZIKA	
Konstrukcija rečenica	
Konstrukcije rečenica su uglavnom nejasne.	0 bodova
Konstrukcije rečenica su uglavnom jasne.	1 bod
Stručni nazivi	
Neispravno pisanje i uporaba stručnih naziva	0 bodova
Ispravno pisanje i uporaba stručnih naziva (svih)	1 bod
Osobna imena	
Neispravno napisano osobno ime	0 bodova
Ispravno napisana osobna imena (sva)	1 bod

6. Primjeri zadataka s detaljnim pojašnjenjem

U ovome su poglavlju primjeri zadataka. Uz svaki primjer zadatka ponuđen je opis te vrste zadatka, točan odgovor, obrazovni ishod koji se tim konkretnim zadatkom ispituje te način bodovanja.

6.1. Primjer zadatka alternativnoga izbora

Zadatak alternativnoga izbora sastoji se od **upute** (u kojoj je opisan način rješavanja zadatka i koja je zajednička za sve zadatke toga tipa u nizu) i **tvrdnje** za koju pristupnik treba odrediti je li točna ili ne.

U sljedećem zadatku za tvrdnju odredite je li točna (T) ili netočna (N).

Odgovor obilježite znakom X i obvezno ga prepisite na list za odgovore.

Aristotel je rekao: „Dobro je ono čemu sve teži.“ **T. N.**

TOČAN ODGOVOR: T

OBRAZOVNI ISHOD: objasniti etičke teorije ovih autora: Sokrat, Platon, Aristotel, Hume, Kant, Mill, Bentham, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche, Moore, von Wright, Habermas, Scheler i Rawls

BODOVANJE:

1 bod – točan odgovor

0 bodova – netočan odgovor, izostanak odgovora ili ako su obilježena oba odgovora

6.2. Primjer zadatka višestrukoga izbora

Zadatak višestrukoga izbora sastoji se od **upute** (u kojoj je opisan način rješavanja zadatka i koja je zajednička za sve zadatke toga tipa u nizu), **osnove** (u kojoj je postavljen zadatak) te **četiriju ponuđenih odgovora** od kojih je jedan točan.

U sljedećem zadatku između četiriju ponuđenih trebate odabrati jedan odgovor. Odgovor obilježite znakom X i obvezno ga prepisite na list za odgovore.

Iz kakve je jednakosti ljudi izrasla ideja ljudskih prava?

- A.** iz pravne
- B.** iz socijalne
- C.** iz ekonomske
- D.** iz prirodne

TOČAN ODGOVOR: D

OBRAZOVNI ISHOD: objasniti izabrane pojmove iz područja političke, socijalne i pravne filozofije

BODOVANJE:

1 bod – točan odgovor

0 bodova – netočan odgovor, izostanak odgovora ili ako je obilježeno više odgovora

6.3. Primjer zadatka kratkoga odgovora

Zadatak kratkoga odgovora sastoji se od **upute** (u kojoj je opisan način rješavanja zadatka i koja je zajednička za sve zadatke toga tipa u nizu) i **osnove** (najčešće pitanja) u kojoj je zadano što pristupnik treba odgovoriti.

U sljedećem zadatku trebate odgovoriti kratkim odgovorom (riječju ili jednostavnom rečenicom).

Odgovor upišite na predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici.

Ne popunjavajte prostor za bodovanje.

Iz koje ideje Platon u svojem djelu „Država” izvodi idealnu svrhu političke vladavine?

TOČAN ODGOVOR: iz ideje pravednosti

OBRAZOVNI ISHOD: navesti, prepoznati, odrediti i objasniti osnovne ideje grčkoga shvaćanja ljudske zajednice i pravednosti, zakona (*nomos*) i ljudske prirode (*physis*), odnosa etičkoga i političkoga te novovjekovne teorije narodnoga suvereniteta, prirodnih prava, jednakosti i slobode, teorije prirodnoga stanja i društvenoga ugovora te političke filozofije liberalizma, socijalizma, republikanizma, kršćanskoga socijalnoga nauka, moderne demokracije i ljudskih prava kroz učenja Platona, Aristotela, sofista, Machiavellia, Morusa, Hobbesa, Lockea, Rousseaua, Benthamu, Milla, Marxa, Habermasa i Rawlsa

BODOVANJE:

1 bod – točan odgovor

0 bodova – netočan odgovor ili izostanak odgovora

6.4. Primjer zadatka produženoga odgovora

Zadatak produženoga odgovora sastoji se od **upute** (u kojoj je opisan način rješavanja zadatka i koja je zajednička za sve zadatke toga tipa u nizu) i **osnove** u kojoj je zadano što pristupnik treba odgovoriti.

U sljedećem zadatku trebate odgovoriti s nekoliko rečenica, jasno i sažeto, usmjeravajući se na ono što je bitno za zadatak.

Odgovor upišite na predviđeno mjesto u ispitnoj knjižici.

Ne popunjavajte prostor za bodovanje.

Definirajte antropocentrizam kao etičko stajalište.

TOČAN ODGOVOR: Antropocentrizam je etičko stajalište prema kojem je čovjek jedini predmet etičkoga interesa i moralne skrbi.

OBRAZOVNI ISHOD: odrediti temeljne pojmove iz područja filozofijske antropologije

BODOVANJE:

1 bod – točan odgovor

0 bodova – netočan odgovor ili izostanak odgovora

6.5 Primjer eseja

Pozorno pročitajte navedene tekstove. Na temelju njihove usporedbe prema ponuđenim smjernicama oblikujte esej s jasnom strukturom: uvodnim dijelom (postavljanjem teze ili hipoteze), središnjim dijelom (analizom i argumentacijom) i zaključkom (sintezom).

Tekst treba sadržavati između 500 i 600 riječi. Možete rabiti list za koncept, ali ne zaboravite esej uredno prepisati na list za čistopis.

Tekst 1

Prema načelu najveće sreće, krajnji cilj s obzirom na koji i radi kojeg su sve druge stvari poželjne (bilo da razmatramo naše vlastito dobro ili dobro drugih ljudi) jest život koji je što je moguće više izuzet od boli i što je moguće više bogat ugodama, oboje u pogledu kvalitete i kvantitete; provjera kvalitete i pravilo za njeno odmjerenje u odnosu na kvantitetu jest sklonost što je osjećaju oni koji su u svojim iskustvenim prilikama – kojima treba dodati njihove navike samosvijesti i samopromatiranja – najbolje opremljeni sredstvima za uspoređivanje. Ovo je, budući da prema utilitarističkome mišljenju predstavlja svrhu ljudskog djelovanja, također nužno standard moralnosti; moralnost se shodno tome može definirati kao pravila i propisi za ljudsko ponašanje, pridržavanjem kojih se život, onakav kako je opisan, može u najvećoj mogućoj mjeri osigurati svim ljudima; i ne samo njima, već, koliko to priroda stvari dopušta, svim osjećajućim bićima.

John Stuart Mill, *Utilitarizam*

Tekst 2

Princip blaženstva može doduše davati maksime, ali nikada takve koje bi bile sposobne za zakone volje, pa čak ni onda kad bi čovjek sebi napravio objektom opće blaženstvo. Kako se naime spoznaja blaženstva temelji na samim iskustvenim podacima i kako svaki sud o tome mnogo zavisi od mnijenja svakoga, koje je usto samo veoma promjenljivo, to doduše uvijek mogu da opstojе generalna, ali nikada univerzalna pravila, tj. takva koja u prosjeku najčešće odgovaraju, ali ne takva koja moraju važiti u svako doba i nužno. Prema tome se na njima ne mogu osnovati nikakvi praktički zakoni. Upravo zato što se ovdje neki objekt volje mora napraviti osnovom njezina pravila, pa mu dakle mora prethoditi, može se to pravilo osnivati samo na onom što se osjeća, i odnositi se samo na to, dakle osnivati se na iskustvu, a tu različitost suda mora biti beskonačna. Prema tome taj princip ne propisuje svim umskim bićima upravo ista praktička pravila, premda stoje pod jednom zajedničkom titulom, naime pod titulom blaženstva. No moralni se zakon pomišlja kao objektivno nuždan samo zato što treba da važi za svakoga koji ima uma i volje.

(...)

Što treba činiti prema principu autonomije volje, najobičnijemu je razumu posve lako i bez teškoća uvidjeti; što treba činiti pod pretpostavkom heteronomije volje, teško je uvidjeti i zahtijeva poznavanje svijeta; tj. što je dužnost, pokazuje se svakome samo od sebe; ali što donosi pravu trajnu korist, svaki je put, ako ta korist treba da se protegne na cijeli opstanak, obavijena neprodornom tamom i zahtijeva mnogo mudrosti da se praktički za to udešeno pravilo samo i na podnošljiv način pomoću spretnih izuzetaka prilagodi svrhama života.

Immanuel Kant, *Kritika praktičkog uma*

Tema eseja: **Svrha ljudskoga djelovanja**

U eseju odredite pojmove: načelo sreće ili blaženstva, heteronomija volje, iskustvo, načelo poopćivosti (univerzalizacije) i autonomija volje.

Smjernice za pisanje eseja

1. Objasnite što je za Johna Stuarta Milla svrha ljudskoga djelovanja.
2. Objasnite zašto prema Immanuelu Kantu moralna pravila ne mogu biti izvedena iz iskustva.
Koji bi prigovor Kantu mogao uputiti utilitarist?
3. Objasnite Kantovo razlikovanje autonomne i heteronomne etike.

Argumentaciju u eseju potkrijepite primjerima:

1. za hedonističku etiku
2. za djelovanje iz dužnosti.

7. Priprema za ispit

Nastavnik bi u nastavnome procesu trebao pristupnicima razjasniti obrazovne ishode kroz realizaciju važećega četverogodišnjega gimnazijskoga nastavnoga programa.

Imajući u vidu izrazitu složenost nastavnoga programa Etike, nepokrivenost programa udžbenicima i mnoštvo individualnih pristupa u nastavi Etike, savjetujemo pristupnicima da se tijekom pripreme ispita dodatno savjetuju sa svojim nastavnicima, a posebno da dodatnim individualnim radom iz predložene ispitne literature svladaju cjelinu gradiva.

Obrazovni ishodi pristupnicima mogu služiti kao lista za provjeru usvojenoga znanja.

Za prvi se dio ispita (zadatke zatvorenoga i otvorenoga tipa) pristupnik priprema prema obrazovnim ishodima iz ovoga ispitnoga kataloga, a za drugi dio ispita (zadatak esejskoga tipa) pristupnik treba uz pomoć nastavnika i proučavanjem izvornih tekstova iz udžbenika i dodatne literature vježbati etičku argumentaciju u pisanome obliku.

Za uvježbavanje pisanja eseja pristupnicima se preporučuje uporaba oglednoga primjera esejskoga tipa zadatka iz ovoga ispitnoga kataloga.

Tijekom pripreme za esej pristupnik treba:

- u uvodu eseja iskazati svoje shvaćanje zadanoga problema
- pristupiti argumentiranoj raspravi u kojoj pokazuje razumijevanje etičkih pojmova i problema
- izložiti vlastiti zaključak koji proizlazi iz navedene argumentacije.

Literatura za pripremu ispita iz Etike na državnoj maturi su svi udžbenici koji su propisani i odobreni od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske tijekom protekloga četverogodišnjega razdoblja.

Dodatno:

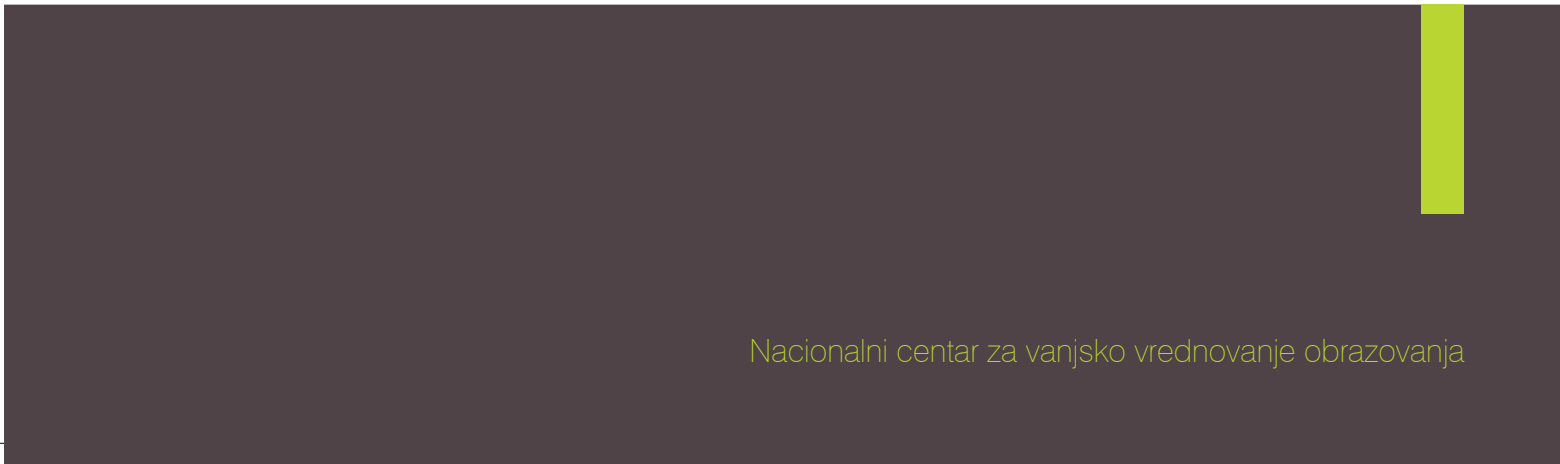
Boris Kalin, *Povijest filozofije*, udžbenik
(izbor tekstova etičke tematike)

Tomislav Reškovic, *Filozofija*, udžbenik
(izbor tekstova i sinteza etičke tematike)

NAPOMENA

Nastavnici biraju literaturu prema zahtjevima obrazovnih ishoda.

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

